

Daniel ALIC

INSTITUTUL PEDAGOGIC DIECEZAN DIN CARANSEBEȘ (1876-1920). SCURTE CONSIDERAȚII ISTORICE
The Diocesan Pedagogical Institute of Caransebeș (1876-1920). Short Historical Remarks

Rev. PhD. Lecturer Daniel Aron Alic
"Eftimie Murgu" University, Reșița

Abstract. *During Austro-Hungarian dualism, the only Romanian pedagogical school in Southern Banat was the Diocesan Pedagogical Institute of Caransebeș. It was reliant on the Bishopric of Caransebeș, an important religious and cultural centre in the region. The Pedagogical School of Caransebeș was founded by the care of Bishop Ioan Popasu in 1876, and during its existence it had many achievements, outstanding teachers who left important traces in the history of the Romanian people, as well as students who honoured it. The priority of this school was the training of primary school teachers with the aim of culturalizing young Romanian people in their mother tongue, but it was also an important factor in keeping the national conscience alive in the communities of Banat. After the Great Union, since the school year 1919-1920, the Diocesan Pedagogical Institute of Caransebeș joined the Romanian education system, becoming a state school. Since then, it has also changed its name to "Ioan Popasu" Normal School for Primary School Teachers.*

Keywords: *Diocesan Pedagogic Institute from Caransebeș, Banat, youth education, Romanian culture, national activity.*

Institutul Pedagogic Diecezan din Caransebeș a fost, de-a lungul existenței lui, instituția școlară care a pregătit dascăli pentru școlile confesionale din Episcopia Caransebeșului. Alături de formarea viitorilor preoți, pregătirea învățătorilor a constituit o prioritate a ierarhilor ce au ilustrat scaunul episcopal al Caransebeșului la cumpăna secolelor XIX și XX. Importanța acestei școli a fost evidențiată, în primul rând, de profesorii care s-au succedat în timp la catedrele Institutului, dar și de învățătorii absolvenți care, prin activitatea lor în școlile Bisericii, au devenit formatori de conștiințe naționale și de fundamente culturale pentru tinerii elevi.¹

Primul episcop român al Caransebeșului, Ioan Popasu² (1865-1889), a organizat eparhia după principiile statutare șaguniene, creând structurile de bază ale activității bisericești, activitate care are ca latură principală misiunea religioasă și românească. Imediat după întronizare a înființat la Caransebeș un Institut teologic, care să

¹ Vezi și Angela Rotaru Dumitrescu, *Istoria învățământului românesc din Banat. 1900-1918*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2010, p. 144-154.

² Ioan Popasu s-a născut la 20 decembrie 1808, în Brașov. Studiile gimnaziale la Brașov, Sibiu și Cluj, cele teologice la Universitatea din Viena (1832-1836), protopop la Brașov (1836-1837), participant activ la revoluția din 1848 (unul dintre cei 10 secretari și membru al delegației românești trimisă la Viena), unul dintre ctitorii Gimnaziului Românesc din Brașov (1850). Hirotonia întru arhieru a episcopului Ioan Popasu, s-a oficiat la Sibiu de praznicul Adormirii Maicii Domnului (15 august), în anul 1865. Cf. Zeno Munteanu, "Ioan Popasu, restauratorul Episcopiei Caransebeșului", în *Altarul Banatului*, nr. 7-9/1995.

pregătească tineri pentru misiunea în parohiile eparhiei.³ În mod firesc, după școala de preoți a urmat școala de învățători.

La inițiativa episcopului Ioan Popasu, în anul 1876, în cadrul unui sinod eparhial, s-a decis înființarea secției pedagogice în cadrul Institutului teologic, în acest sens dorindu-se un institut diecezan după modelul școlilor teologico-pedagogice de la Arad și Oradea. Astfel a luat ființă la Caransebeș un Institut teologic-pedagogic, cu trei ani de studiu.⁴ Același energic episcop s-a îngrijit să creeze pedagogiei o bază materială corespunzătoare și să numească profesori cu o pregătire universitară pedagogică de excepție. Numele lui Ștefan Velovan, unul dintre marii pedagogi români ai epocii moderne și director al institutului pedagogic între 1877-1893, era cunoscut în întreg spațiul românesc.⁵ Împreună cu Patriciu Drăgălina, au fost cei dintâi autori de metodici de specialitate din învățământul românesc, contribuind la pregătirea metodică a învățătorilor confesionali. După Ștefan Velovan, direcțiunea școlii pedagogice a fost preluată de Iosif Iuliu Olariu, conducătorul Institutului Teologic, până în 1920 (cu o scurtă întrerupere anul școlar 1917-1918).

Episcopul Ioan Popasu nu a conceput crearea și desfășurarea activităților din cele două instituții de învățământ teologic și pedagogic, într-un areal închis. Climatul pedagogic deja existent la Caransebeș încă din perioada protopopului Ioan Tomiciu și a lui Constantin Diaconovici-Loga, a fost îmbunătățit în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea prin laborioasa activitate desfășurată de profesori precum dr. Ioan Paul, Vasile Goldiș, Iosif Bălan, Antoniu Sequens și Enea Hodoș, care s-au afirmat și ca autori de manuale școlare, prin publicarea folclorului literar și redactarea unor reviste de interes economic sau ca îndrumători literari ai studenților, promovând prin varii mijloace literatura română și repertoriul coral de excepție al acelor vremuri.⁶ Într-un asemenea mediu cultural s-au putut afirma încă de pe băncile școlii scriitorii precum Ioan Popovici – Bănățeanul sau Mihail Gașpar.

Institutul Pedagogic a avut drept scop să pregătească tineri pentru a fi învățători confesionali. În cele patru cursuri totale, sau patru clase, s-au predat cursuri diferite de patru cadre didactice și cinci substituți. Examenul de capacitate de după absolvire se efectua înaintea unei comisii considerabile și a inspectoratului ministerial desemnat.⁷

În ton cu vremurile, la Institutul teologic de la Caransebeș, episcopul Ioan Popasu a înființat „*Societatea de cultură a tinerimii ortodoxe de la Institutul diecezan*” în

³ Vasile Petrica, *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român din Caransebeș (1865-1927)*, Caransebeș, Editura Episcopiei Caransebeșului, 2005, p. 20.

⁴ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, volumul III, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1997, p. 225.

⁵ Mircea Păcurariu, *Ștefan Velovan, Pedagog și filozof român (1852-1932)*, Caransebeș, Editura Ionescu, 2000.

⁶ Constantin Brătescu, Florin Dobrei, Daniel Alic, "Episcopia Caransebeșului", în vol. *Autocefalie și responsabilitate*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2010, p. 823.

⁷ Andrei Ghidiu, Iosif Bălan, *Monografia Caransebeșului*, Cluj, 1909, p. 216.

anul 1868⁸. Până în anul 1887 Societatea a fost alcătuită numai din studenți teologi, apoi, au fost primiți și studenți de la Institutul pedagogic. După moartea episcopului fondator (1889) societatea s-a numit: „*Societatea de lectură Ioan Popasu a elevilor de la Institutul teologic- pedagogic din Caransebeș*”⁹.

Următorul episcop al Caransebeșului, Nicolae Popea (1889-1908) a condus școala în vremuri vitrege pentru educația tinerilor români. Legile școlare aspre și intensificarea politicii naționale românești au adus la sensibilizarea relațiilor cu autoritățile politice de la Budapesta. Cu toate acestea, atitudinea ierarhului Nicolae Popea a fost fermă. A adunat în jurul său preoți, profesori și oameni de cultură care au susținut o intensă activitate de educație și tot odată o educație națională mai ales la Institutul Teologic și la cel Pedagogic din Caransebeș. Îi amintim pe Ștefan Velovan, Ion Ionașiu, Vasile Goldiș, Vasile Mândreanu, Dr. Iosif Olariu, Dr. George Popovici, Dr. Ioan Sârbu, Andrei Ghidiu, Patriciu Dragalina, Filaret Musta, Dr. Cornel Corneanu, Dr. Petru Barbu, nume rămase în trecutul nostru bisericesc, în literatura istorică, în istoria pedagogiei și a educației, în cercetarea teologică, în beletristică, folclor și muzică.¹⁰ A încurajat activitatea didactică ce a deșteptat și a cultivat în rândul elevilor de la institutele eparhiei sentimentul național și le-a insuflat dragostea pentru limba, cultura și istoria poporului român. În urma acestor tendințe de susținere ortodoxă și românească, în anul 1908, Institutul Pedagogic din Caransebeș a ajuns în atenția ministrului cultelor și instrucțiunii publice, Albert Apponyi, care a dispus efectuarea unei anchete disciplinare la Caransebeș.¹¹ Ministrul a amenințat cu retragerea subvenției de stat acordată Episcopiei Caransebeșului, precum și cu suspendarea autonomiei bisericii dacă nu sunt luate măsuri disciplinare împotriva profesorilor de la Institut (Petru Barbu și George Dragomir), care s-au manifestat împotriva ideii de stat maghiar. În aceste condiții, mitropolitul Ioan Mețianu, împreună cu episcopul Aradului Ioan I. Papp au mers în audiență la Apponyi, în încercarea de a rezolva situația creată. În 26 iunie 1908 Ioan Mețianu i-a trimis o scrisoare episcopului Popea, în care îi descrie convorbirea avută cu ministrul cultelor: „*Mi-a mai spus în fine, că Frăția ta ori nu voiești, ori nu ești în stare a delătura răul. Și că prin urmare nu rămâne decât, ori să delături însuși răul, ori să te retragi cu totul și să se aleagă altul carele să fie în stare a delătura răul... și așa să salvăm scumpa noastră autonomie...*”¹² În concepția autorităților maghiare „răul” era atitudinea românească fățișă a profesorilor de la Caransebeș. Episcopul nu a ajuns să fie umilit și să fie nevoit să se retragă, pentru că în ziua de 26 iulie 1908 a trecut la cele veșnice.¹³

⁸ Constantin Brătescu, *Episcopul Ioan Popasu și cultura Bănățeană*, Timișoara, Editura Mitropolia Banatului, 1995, p.86

⁹ Vasile Petrica, *Institutul Teologic Diecezan Ortodox Român din Caransebeș (1865-1927)*, p.108.

¹⁰ Gheorghe Naghi, "Mișcarea memorandistă și clerul din Banat", în *Mitropolia Banatului?*, 1-3/1980, p. 146.

¹¹ *Mărturie privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului*, Arad, 1986, p. 271.

¹² Gheorghe Cotoșman, "Profesorul Dr. Petru Barbu", în *Anuarul Academiei Teologice din Caransebeș pe 1940-1941*, Caransebeș, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1941, p. XVIII-XIX.

¹³ Detalii la Ion Pârnu, *Biserica și societate în Episcopia Caransebeșului în perioada păstoririi episcopului Nicolae Popea (1889-1908)*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2009, p. 90-91.

Anii următori au fost nu mai puțin grei. Pedagogia caransebeșeană a fost ispitită și de lipsa candidaților și de neajunsurile Primului Război Mondial. Episcopul Miron Cristea al Caransebeșului (1910-1919) a reușit cu geniul său diplomatic și cu abilitățile sale organizatorice să salveze școala de la desființare.

Profesorii Institutul pedagogic la începutul secolului al XX-lea erau: Dr. Nicolae Regman, profesor ordinar definitiv, care a predat Pedagogia, Istoria literaturii române și Istoria naturală; Gheorghe Noaghea, profesor ordinar provizoriu, care a predat Matematica, Fizica, Istoria naturală și Economia rurală; Vasile Loichița, profesor ordinar provizoriu, care a predat Religia, Limba română, Limba germană și Economia rurală; Dr. Moise Ienciu, profesorul ordinar provizoriu, care a propus disciplinele Limba maghiară și Constituția patriei; Ilie Orzescu, profesorul ordinar provizoriu, care a predat Istoria universală, Istoria patriei și Geografia; Dr. Constantinescu Popasu, profesorul extraordinar, a predat Igiena; Antonie Sequens,¹⁴ profesorul extraordinar definitiv, a predat Muzica vocală și instrumentală; Învățătorul Ioan Popa-Curescu, a predat la școala de aplicație Caligrafia, Desenul și Gimnastica.¹⁵ Din 1912 a funcționat la Institut ca profesor ordinar provizoriu și Sabin Evuțianu, care a predat Istoria naturală, Geografia și Limba română,¹⁶ iar din anul 1913 a funcționat ca profesor ordinar provizoriu și Ioan Hango, profesor de Limba maghiară și Limba germană.¹⁷ În anul următor au fost aduși Alexandru Buțiu, ca profesor ordinar provizoriu de Istorie naturală, Geografie și Economie rurală, Dante O. German, ca profesor de Limba română, Istorie universală și Economie și domnișoara Elena Zunia, ca profesoară pentru atelierile de lucru ale fetelor.¹⁸ Din anul 1915, a funcționat ca profesor de Gimnastica, Caligrafie și Desen învățătorul Eftimie Jianu.¹⁹ Corpul profesoral a suferit o schimbare în anul școlar 1917-1918, când profesorul Ilie Orzescu, plecat în concediu de studii, a fost suplinat de profesorul Aurel Contrea, iar catehet a fost numit candidatul de profesor Ioan Clopoțel, absolvent de teologie.²⁰ Anul următor, profesorilor existenți li s-a adăugat profesorul provizoriu Pavel Grecu, care a predat Matematica, Limba română și Economia.²¹

¹⁴ Despre activitatea profesorului Antoniu Sequens, vezi Dumitru Jompan, *Antoniu Sequens (1865-1938)*, Reșița, Editura Intergraf, Reșița, 2003.

¹⁵ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1910-1911*, publicat de Direcțiunea Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1911, p. 2-3.

¹⁶ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1911-1912*, publicat de Direcțiunea Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1912, p. 37.

¹⁷ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1912-1913*, publicat de Direcțiunea Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1913, p. 33.

¹⁸ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1913-1914*, publicat de Direcțiunea Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1914, p. 27.

¹⁹ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1914-1915*, publicat de Direcțiunea Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1915, p. 21.

²⁰ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1917-1918*, publicat de Direcțiunile Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1918, p. 23.

²¹ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1918-1919*, publicat de Direcțiunea Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1919, p. 6.

În 4 aprilie 1912, imediat după numirea ca profesor, Sabin Evuțian a cerut Consistoriului diecezan un concediu de o lună, începând cu 18 aprilie, deoarece a dorit să-și definitiveze lucrarea de doctorat, iar la Caransebeș nu avea cărțile de specialitate necesare.²² Iuliu Olariu, directorul Institutului Pedagogic a trimis o adresă Consistoriului diecezan, în 5 aprilie 1912, în care a menționat că profesorii s-au angajat să-l substituie pe Sabin Evuțian în timpul concediului,²³ iar episcopul Miron Cristea a aprobat cererea lui Sabin Evuțian.²⁴

În anul școlar 1917-1918, când dr. Iosif Iuliu Olariu a fost plecat, directorul școlii a fost profesorul Ioan Hango, numit în urma ședinței consistoriale școlare din 16 septembrie 1917.²⁵ Inițial, în anul 1917, conducerea ambelor institute a fost atribuită protosinghelului dr. Iosif Traian Badescu, dar pentru că era și asesor consistorial ordinar și nu putea îndeplini cu responsabilitate direcțiunea ambelor institute, a renunțat la conducerea Institutului Pedagogic, rămânând doar la cel teologic.²⁶

O problemă gravă a fost numărul mic al elevilor care s-au înscris la secția de pedagogie. În anul 1909-1910 au fost înscriși, în toate cele patru cursuri, doar 25 de elevi, dintre care 4 au părăsit școala în timpul anului.²⁷ Lipsa elevilor era dublată de lipsa profesorilor definitivi și de spațiul necorespunzător în care se desfășura instrucțiunea școlară, iar organele de control ale statului erau în permanență îndreptate spre pedagogiile românești. În anul 1910, prin rescriptul Ministerului de Culte nr. 119342/1910, s-a făcut observația că, deși se remarcă față de trecut cu un rezultat mai mulțumitor, totuși institutul nu atinge rezultatul obținut la pedagogiile de stat.²⁸ Pentru a înlătura aceste nemulțumiri, Consistoriul diecezan a dispus dotarea laboratorului de fizică și a muzeului cu obiectele principale, procurarea mai multor cărți pe seama bibliotecii institutului, a hărților geografice pentru sălile de învățământ și păstrarea în deplină curățenie a sălilor de studii. De asemenea, i-a îndrumat pe profesori să-și dea toată silința pentru un rezultat școlar cât mai bun și pentru încadrarea școlii într-o treaptă superioară de calificare.²⁹

Starea Institutului pe anul școlar 1909-1910 se poate vedea și dintr-un raport al protopopului Andrei Ghidiu al Caransebeșului, din 7 iulie 1910. În calitate de comisar școlar, a trimis către Consistoriu Diecezan rezultatul unei inspecții la Institutul Pedagogic Diecezan, în care arăta că rezultatele sunt slabe și din cauza profesorilor. Singurii profesori care i-au făcut o impresie bună au fost Vasile

²² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N.) Caraș-Severin *Fond Episcopia ortrom Caransebeș*, dosar 31/1912, fila 3.

²³ *Ibidem*, fila 1.

²⁴ *Ibidem*, fila 5.

²⁵ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar 5/1917-1918, fila 25.

²⁶ *Anuarul institutului teologic și pedagogic român greco-ortodox al diecezei Caransebeșului pe anul școlar 1914-1915*, publicat de Direcțiunile Institutului, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1918, p. 16.

²⁷ *Protocolul Sinodului eparhial al diecezei greco-ortodoxe române a Caransebeșului, periodul XIV, sesiunea III, convocat la Caransebeș pe Duminică Tomii, 17 aprilie 1911*, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1911, p. 71.

²⁸ *Ibidem*, p. 72.

²⁹ *Ibidem*.

Loichița „care sporindu-și zelul poate să ajungă un profesor foarte bun” și George Noaghea, despre care Andrei Ghidiu a avut numai cuvinte de laudă.³⁰

În 20 iunie 1911, un raport ce cuprindea activitatea Institutului Pedagogic pe anul școlar 1910-1911 a fost trimis de profesorul Vasile Loichița. Din acest raport reținem că în corpul profesoral s-au făcut două schimbări, anume la catedra de Istorie și Geografie a fost numit Ilie Orzescu, prin nota nr. 5228 din 30 august 1910, iar pentru catedra de Limba maghiară a fost numit dr. Moise Ienciu, prin nota nr. 6441 din 13 septembrie 1910. La școala de aplicație, prin hotărârea consistorială nr. 5371 din 30 august 1910, a fost numit învățător provizoriu Ioan Popa Curescu. Concediu, în cursul anului școlar, au avut profesorii Nicolae Regman, Moise Ienciu și Ilie Orzescu. În timpul concediului, respectivii profesori au fost înlocuiți de colegii lor. La sfârșitul anului școlar 1910-1911, corpul profesoral număra un director, 5 profesori ordinari și 4 profesori suplinitori. *Examenele de emendare și private* s-au ținut în primele zile ale lunii septembrie. Sporul în studii a fost mulțumitor, iar examenul final de la Institutul Pedagogic s-au ținut în zilele de 13-14 iunie 1911 sub prezidiul comisarului consistorial, dr. Valeriu Braniște.³¹

La începutul anului școlar 1911-1912, la cursul I au fost înscriși cinci elevi, la cursul II, cinci elevi, la cursul III, trei elevi, iar la cursul IV, șase elevi, în total 19. În cursul anului s-au mai înscris câte un elev la cursurile I, II, III. Au părăsit Institutul un elev din cursul I și un elev din cursul II. La finalul anului școlar 1911-1912 au fost 20 elevi, între care doi *privatiști*. Anul școlar s-a început la 4 septembrie 1911.³²

În urma acestor rapoarte, la 16 aprilie 1912, episcopul Miron Cristea a cerut ca profesorii școlii pedagogice și în special profesorul Ilie Orzescu să își dea mai mult silința în predare, pentru a ridica Institutul Pedagogic la nivelul atins de celelalte institute din Mitropolie. Corpul profesoral a fost îndatorat să facă o nouă împărțire a orelor, așa încât materia de predat să se parcurgă mai temeinic.³³

În privința examenelor la secția pedagogică, amintim că acestea se desfășurau pe parcursul a trei zile și la ele participau toți profesorii Institutului și delegații episcopului. De pildă, la finalul anului școlar 1909-1910, examenul s-a desfășurat în zilele de 12, 14 și 15 iunie 1910. La examenul a participat, ca delegat consistorial, profesorul Patriciu Drăgălina, director pensionat, iar în data de 15 iunie examenul a fost condus de către arhimandritul Filaret Musta. Din cei 18 elevi de la cele 3 cursuri au fost promovați 15 elevi, 2 elevi au rămas corigenți și un singur elev a rămas repetent. Examenul pentru absolvenții anului terminal erau susținute separat.³⁴

Trebuie menționat că la pedagogia din Caransebeș nu se primeau decât băieți. Cererea preotului Ioan Lăpăduș din Ohaba Mâtnic, din 13 septembrie

³⁰ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Episcopia ort-rom Caransebeș*, dosar 20/1910, fila 1.

³¹ Idem, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar nr.1/1910-1911, fila 2-3. La Sinodul din anul 1911, dr. Valeriu Braniște a fost numit comisar consistorial pentru Institutul Pedagogic.

³² *Ibidem*, dosar nr. 1/1911-1912, fila 5-9.

³³ *Ibidem*, dosar nr. 1/1911-1912, fila 1.

³⁴ *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XXV, 1910, nr. 25 din 20 iunie, p. 5-6.

1914, de a-și înscrie fata, Elena Lăpăduș, la Pedagogia din Caransebeș, după ce a absolvit anul I la Pedagogia din Seghedin, a fost respinsă din acest motiv.³⁵

În 23 decembrie 1911, Miron Cristea a atras atenția protopopilor că la Pedagogia din Caransebeș nu se mai înscriu elevi, cu toate că existau reduceri de taxe școlare, fiind atrași de alte pedagogii unde li se oferă burse. Acest lucru a atras după sine o lipsă acută de învățători, iar multe din comunitățile bisericesti nu puteau ocupa postul de învățător confesional.

În urma repetatelor îndemnuri ale episcopului Miron Cristea, numărul candidaților la pedagogia caransebeșeană a crescut. Pentru anul școlar 1914-1915, episcopul a trimis oficiilor protopopești și oficiilor parohiale o circulară în care a rugat preoții și protopopii să îndrume cât mai mulți tineri către Institutul Pedagogic. S-a cerut convocarea Sinodului protopopesesc care să găsească modalități de a întreține cel puțin un tânăr din protopopiat la școala de învățători, astfel putându-se aduna 11 elevi de la cele 11 protopopiate. Se recomanda ca parohiile mari, cu putere economică, să întrețină și ele câte un dascăl.³⁶

Din cauza începerii războiului și a transformării sălilor de clasă în spital pentru răniți, în anul școlar 1914-1915, direcțiunea Institutului Pedagogic a cerut Consistoriului Diecezan permisia de a-și reduce orele de curs până la evacuarea clădirii. Ca în cazul Institutului Teologic, în această perioadă, cursurile la secția pedagogică s-au ținut în trei săli din Internatul pedagogic.³⁷

Pentru anul școlar 1915-1916 nu s-a întâmplat nici o schimbare esențială în corpul profesoral. Anul școlar a început la 1 septembrie 1915, iar prelegerile la 5 septembrie 1915. Nu au fost întreruperi din pricina războiului, iar cursurile s-au ținut regulat până la 4 mai 1916, când s-a dat vacanță, pentru ca elevii să poată pregăti examenele finale. Numărul elevilor înscriși la Institutului Pedagogic a fost de 44: în cursul I, 17 elevi, în cursul II, 14 elevi, în cursul III, 7 elevi, iar în cursul IV, 6 elevi.³⁸

Pentru că erau și elevi înrolați pe front, cursul pregătitor, pentru elevii înrolați din cursul IV, s-a ținut între 12 mai și 4 iunie, iar în 6-7 iunie au fost susținute examenele finale, împreună cu cele ale teologilor din cursul III. Candidații militari au fost absolviți de lucrările scrise, prescrise de regulament. Școala de aplicație a avut, în 1915-1916, 14 elevi și 9 eleve.³⁹

Biblioteca Institutului a fost și ea în grija permanentă a Consistoriului diecezan, mai ales că reprezenta un criteriu de clasificare superioară. Printr-o adresă către direcțiunea Institutului Pedagogic din Caransebeș, în 9 noiembrie 1910, episcopul Miron Cristea a atenționat că legile școlare prevăd două biblioteci la școlile din eparhie, anume: una cu cărți de pedagogie pentru învățători și una pentru elevi. Episcopul l-a însărcinat pe profesorul Nicolae

³⁵ Arhiva Episcopiei Caransebeșului (în continuare A.E.C.), *Fond Școlar (IV)*, dosar 94/1894, nr. 6028/15 septembrie 1914.

³⁶ Arhiva Protopopiatului Caransebeș, dosar 1914, nr. 42/28 iulie 1914.

³⁷ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Episcopia ort-rom Caransebeș*, dosar 10/1915, fila 1.

³⁸ S. J. A. N., *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar 1/1915-1916, fila 3-5.

³⁹ *Ibidem*, f. 6.

Regman cu compunerea unei liste de cărți, cu care școlile să-și îmbogățească bibliotecile. Această listă a fost completată de fiecare cadru didactic în parte, conform necesităților fiecărei materii. După completare, lista s-a înaintată Consistoriului, iar Consistoriul a dotat biblioteca Institutului cu cărțile prescrise. Printr-un ordin circular, aceeași listă s-a trimis și în parohii, pentru „ca să se statornicească pentru totdeauna cărțile ce trebuie pentru biblioteca pedagogică a școlilor confesionale.”⁴⁰

Legea prevedea ca la școala de aplicație să existe bibliotecă separată de cea a Institutului Pedagogic și, de aceea, în 28 mai 1911, arhimandritul Filaret Musta a trimis o adresă direcțiunii Institutului Pedagogic din Caransebeș, în care a cerut ca învățătorul de la școala de aplicație să compună în curs de 20 de zile un conspect despre cărțile necesare, pentru a întemeia o bibliotecă școlară pentru elevi. Învățătorul a fost îndrumat să intervină pe lângă părinți, ca în anul viitor școlar să se înscrie un număr mai mare de elevi.⁴¹ Pentru că lucrurile au stagnat, în 15 octombrie 1911 episcopul Miron Cristea a cerut înființarea cât mai rapidă a unei biblioteci la școala de aplicație.⁴² Imediat după aceea, printr-o adresă din 19 octombrie 1911, Iuliu Olariu, directorul Institutului, a înștiințat Consistoriul că au fost achiziționate cărțile pentru biblioteca de la școala de aplicație și au fost depozitate într-un dulap, în sala școlii.⁴³

O altă grijă a Episcopiei Caransebeșului în privința școlii pedagogice au fost planurile de învățământ ce au trebuit puse în aplicare începând cu anul școlar 1909-1910.⁴⁴ Din lipsa unui îndreptar metodic, noul plan nu a putut fi pus în aplicare pe deplin. Consistoriul mitropolitan de la Sibiu a întocmit un nou plan de învățământ, care a fost aprobat de Minister la 4 iulie 1911 și care a intrat în aplicare cu anul școlar 1911-1912.⁴⁵ Iuliu Olariu, directorul institutului teologic și pedagogic din Caransebeș a atras atenția Consistoriului că planul de învățământ nu include și disciplina Igienă, prevăzută de lege cu o oră pe săptămână la anul al IV-lea, iar omisiunea s-a îndreptat.⁴⁶

La 21 mai 1911 s-a pus problema și pentru modificarea și completarea regulamentului pentru examenul de calificare învățătorescă, iar Consistoriul mitropolitan a făcut apel la Consistoriul de la Caransebeș și de la Arad pentru propuneri.⁴⁷ Din partea Caransebeșului, propunerile au fost întocmite de Valeriu Braniște.⁴⁸

În anul 1917 au fost purtate și discuții privind sistematizarea catedrelor de la institutul pedagogic din Caransebeș. Pe de o parte, Consistoriul diecezan considera că profesorii de la Institut au prea multe ore, iar pe de alta se impunea angajarea

⁴⁰ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar nr. 8/1910-1911, fila 3.

⁴¹ *Ibidem*, fila 17.

⁴² S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar nr. 5/1911, fila 1.

⁴³ *Ibidem*, fila 2.

⁴⁴ A.E.C., *Fond Școlar (IV)*, dosar 182/1897, nr. 5793/29 august 1911.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 6048/6 septembrie 1911.

⁴⁷ A.E.C., *Fond Școlar (IV)*, dosar 94/1894, nr. 3570/29 mai 1911.

⁴⁸ *Ibidem*.

unor profesori pentru catedrele de Religie, Limbă și literatură română, Istorie, Geografie și Constituția patriei. Catedrele vacante au fost suplinite pentru o perioadă destul de lungă de dr. Vasile Loichiță și dr. Moise Ienciu, profesori la Institutul teologic din Caransebeș. Într-o situație asemănătoare se aflau și catedrele de Economie, Desen, Caligrafie și Gimnastică, la care nu preda un profesor calificat și pentru care a fost publicat un concurs.⁴⁹

Petru că nu au fost considerate corespunzătoare, planurile de învățământ ale institutelor confesionale au fost cerute de Minister în 19 iunie 1917, pentru o mai atentă supraveghere a institutelor teologice și pedagogice considerate vinovate pentru faptul că la intrarea armatei române în patria ungară au manifestat sentimente de bucurie.⁵⁰ Urmarea a fost una deosebit de gravă. Prin ordinul nr. 100891/1917, contele Apponyi, revenit la conducerea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, a ordonat închiderea școlilor pedagogice ale Bisericii și transformarea lor în școli sub grija statului, cu limba de predare maghiară, motivul invocat fiind neloialitatea față de Statul Ungar.⁵¹ Încercările anterioare de a statifica institutele pedagogice nu au dat rezultat, dar acum, în concepția autorităților, exista un motiv întemeiat. Ministrul Apponyi a cerut ca preparandiile să rămână închise până va numi comisari Guvernamentali care să le supravegheze și profesori din partea Statului.⁵² În urma acestor decizii antiromânești, opoziția societății civile și bisericești din Episcopia Caransebeșului a fost intransigentă. Invocându-i pe eroii care s-au jertfit pentru monarhie, mulți dintre ei învățători sau elevi la școala pedagogică, *Foaia Diecezană* titra într-un articol de pe prima pagină: „N-au murit destui români pentru patria ungară fără să știe o boabă ungurește? Este de tras la îndoială patriotismul acestora, pentru că și-au făcut înainte de a închide ochi cruce pe românește și nu altcum? Deci de ce să se respingă dreptul limbii de propunere în pedagogiile române? Ordinul ministrului de culte deci nu-i justificat.”⁵³

În această problemă, Episcopul Miron Cristea a înaintat Consistoriului mitropolitan un memoriu în care arată că încercarea contelui Apponyi este un grav atac asupra pedagogilor românești și asupra autonomiei bisericești, mai ales în vremea războiului, când românii se jertfesc pentru statul maghiar.⁵⁴ A propus Consistoriului mitropolitan formarea unei comisii de ierarhi și fruntași bisericești, care să prezinte personal primului ministru un memoriu de respingere a pretențiilor apponyiene în cauza pedagogilor românești.⁵⁵

La opinia lui Miron Cristea s-au aliat și ceilalți ierarhi români ortodocși și, în 20 august 1917, o delegație formată din mitropolitul Vasile Mangra, episcopul Ioan Papp al Aradului, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului, arhimandritul Filaret Musta, arhimandritul Eusebiu Roșca și protosinghelul Roman Ciorogariu au mers

⁴⁹ A.E.C., *Protocolul ședințelor plenare pe 1916-1919*, 17 octombrie 1917, 12/3531.

⁵⁰ A. E. C., *Fond Școlar (IV)*, dosar 182/1897, nr. 3690/29 august 1911.

⁵¹ *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XXXII (1917), nr. 32, p. 1-2.

⁵² *Drapelul*, Lugoj, XVII (1917), nr. 82, p. 2.

⁵³ *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XXXII (1917), nr. 32, p. 2.

⁵⁴ I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, volumul II, Timișoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1980, p. 988.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 992-993.

la Budapesta, unde au fost primiți de împăratul Carol, care i-a asigurat că dorește să respecte religia și drepturile Bisericii Ortodoxe.⁵⁶

Pedagogiile nu au mai fost astfel desființate, dar, totuși, asupra lor s-a impus un control mai aspru prin instituirea unor comisari ministeriali permanenți pe lângă fiecare institut pedagogic. Episcopul Miron Cristea a fost iarăși nemulțumit, mai ales că măsura nu a fost luată în concordanță cu episcopatul ortodox român, așa cum s-a promis la întâlnirea cu împăratul.⁵⁷ Comisarul instituit la Institutul Teologic din Caransebeș a fost Antal Kalkbrenner, directorul gimnaziului de stat din Caransebeș⁵⁸, care avea dreptul să asiste la lecții, la examene, la consiliile profesionale și să inspecteze toate activitățile elevilor. Perioada tristă de supraveghere a pedagogiei de la Caransebeș a încetat la 18/31 octombrie 1918, când toți comisarii de pe lângă Institutele pedagogice au fost revocați din misiunea lor.⁵⁹

Salvat de la desființare prin acțiunile comune ale episcopatului român din Mitropolia de la Sibiu, Institutul Pedagogic din Caransebeș a trecut în anul 1918 printr-o altă criză. Lipsa învățătorilor, a candidaților la institutul pedagogic, a spațiului corespunzător pentru predare, a laboratoarelor, a bibliotecii, a internatului și a profesorilor calificați au impus Consistoriului diecezan căutarea unor soluții viabile. La 26 februarie 1918, Consistoriul întrunit în ședință plenară a cerut senatului episcopesc întocmirea unui proiect pentru zidirea institutului pedagogic, a internatului acestui seminar, precum și îmbunătățirea dotațiunii profesorilor. Proiectul, care prevedea toate aceste realizări, urma să fie aprobat și pus în aplicare după discutarea lui în Sinodul eparhial din 1918.⁶⁰ Sinodul eparhial nu s-a mai ținut din cauza agitațiilor politice și proiectul a fost iarăși amânat.

După actul de la 1 decembrie 1918, situația școlilor pedagogice din Transilvania și Banat s-a schimbat. În procesul verbal emis la conferința profesorilor români, ținută la Alba Iulia în 2 decembrie 1918, s-a hotărât ca în planul de învățământ actual al școlilor românești să se introducă, până la sfârșitul anului școlar 1918-1919, mai multe schimbări:

1. În școala primară se va preda exclusiv în limba română;
2. În preparandii toate studiile se propun numai românește. În preparandiile de fete se va introduce facultativ limba franceză. În gimnazii și școlile civile, limba de predare va fi exclusiv cea românească. Limba maghiară se va face facultativ în clasele superioare și limba franceză va înlocui pe cea germană. În școlile comerciale, corpurile profesorilor vor decide dacă se va preda limba maghiară și germană, pe lângă cea franceză, ca limbi de corespondență comercială;

⁵⁶ *Foaia Diecezană*, Caransebeș, XXXII (1917), nr. 34, p. 2-3.

⁵⁷ I. D. Suci, R. Constantinescu, *Documente privitoare ...*, volumul II, p. 996.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ M. Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica Românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Sibiu, 1986, p.169; Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, Cluj-Napoca, 1992, p. 320.

⁶⁰ A. E. C., *Protocolul ședințelor plenare pe 1916-1919*, 26 februarie 1918, 11/1036.

3. În școli se va studia Geografia României, iar Geografia Ungariei se va trata doar în cadrul geografiei universale;

4. În școli se va preda doar Istoria Românilor, iar din Istoria Maghiară să se amintească numai acele părți care au legătură cu istoria universală și istoria românilor.

Referitor la cunoștințele despre Constituția Patriei, ele trebuiau să se limiteze la dreptul privat și penal și la elementele Constituției Române. Conferința a hotărât ca acest proces verbal să se trimită Consiliului Dirigent, susținătorilor de școli.⁶¹

Urmare acestui act, în 17 decembrie 1918, arhimandritul Filaret Musta, într-o adresă către direcțiunea Institutului Pedagogic din Caransebeș, a cerut profesorilor să se adune într-o ședință a corpului profesoral și să emită o părere asupra acestei hotărâri.⁶² Episcopul diecezan a trimis Consiliului Dirigent opiniile corpului profesoral și a anunțat data de 31 decembrie 1918 ca dată de începere a cursurilor anului școlar 1918-1919. Episcopul a atras atenția profesorilor că limba maghiară nu se va mai preda, iar pentru restul orelor, să se facă o nouă împărțire.⁶³

Pentru anul școlar 1919-1920, marea realizare a Institutului Pedagogic a fost mutarea în clădirea școlii civile de fete din Caransebeș. Institutului Teologic și Pedagogic fiind într-o stare necorespunzătoare, directorul Institutului, dr. Iosif Iuliu Olariu, l-a anunțat în 7 august 1919 pe episcopul diecezan că, fiind însoțit de profesorul Ilie Orzescu și de învățătorul Gheorghe Neamțu, a inspectat edificiul fostei școli civile de stat din Caransebeș. În urma vizitei, a considerat că Institutul Pedagogic se poate muta acolo, sălile fiind corespunzătoare pentru desfășurarea activităților școlare, iar Institutul Teologic va putea rămâne pe mai departe în clădirea Episcopiei.⁶⁴ În urma intervențiilor episcopului Miron Cristea, Consiliul Dirigent, a aprobat ca, începând cu anul școlar 1919-1920, Institutul Pedagogic să fie mutat. În noile condiții, Institutul Pedagogic și-a început cursurile la 15 septembrie 1919.⁶⁵

Tot în anul școlar 1919-1920, Institutul Pedagogic a adoptat programa școlilor normale din România, care presupunea existența a două cicluri școlare: unul inferior, în care să se preda cunoștințe de cultură generală, corespunzătoare ciclului de școală secundară, altul superior, având un caracter profesional și o durată de 4 ani.⁶⁶ În această formă a funcționat, sub numele de Școala normală de învățători „Ioan Popasu”, în toată perioada interbelică.⁶⁷

Pentru că a reprezentat un episod frumos și cu multe reverberații în istoria Banatului, Institutul Pedagogic din Caransebeș merită o monografie serioasă, care

⁶¹ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar nr. 1/1918-1919, fila 2-3.

⁶² *Ibidem*, fila 4.

⁶³ *Ibidem*, fila 5.

⁶⁴ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar nr. 7/1919, fila 3.

⁶⁵ *Ibidem*, fila 2.

⁶⁶ S.J.A.N. Caraș-Severin, *Fond Școala pedagogică Caransebeș*, dosar nr. 1/1918-1919, fila 7.

⁶⁷ Constantin Brătescu, *Orașul Caransebeș între 1865-1919 – file de monografie*, Caransebeș, Editura Dalami, 2011, p. 108.

The Diocesan Pedagogical Institute of Caransebeș (1876-1920). Short Historical Remarks,
Astra Salvensis, V (2017), no. 9, p. 161-172

să descopere partea neștiută din trecutul învățământului pedagogic bănățean de factură confesională.